

'Opgegroeid in een land
dat niet meer bestaat'

Corinne Poleij en Mary-Ann Struijk

Ed Heijnneman (1930)

RIAU
Kepulauan
Anambas

KEPULAUAN
BELITUNG
BANGKA

Sulawesi
Pangkajene-
Pangkep

Sumatera
BATAK
MATAK

Tanjungkarang-
Telukbetung
Sumatera
Melayu

JAKARTA
Jaya
Jaka

Serang
Banten
BANTEN

JAWA
BARAT

Christmas Island
(Australia)

In de sfeervolle woonkamer van Wanda Esche mogen we haar ouders Ed en Nettie interviewen. Haar zus Nancy zit er ook gezellig bij. Vader Richard werkte bij de spoorwegen en reisde daardoor erg veel. Moeder Djinah was huisvrouw. Zij kon erg lekker koken. “Vooral haar soto was heerlijk. Ik heb het geluk dat mijn drie dochters ook zo lekker Indisch kunnen koken,” lacht Ed.

De lagere school bezocht hij in Padang op het eiland Sumatra. Helaas was dit van kort duur, want de Japanners vielen binnen.

“Ik werd van mijn vader gescheiden. Hij ging naar het mannenkamp Si Rengo Rengo in Rantau Prapat en mijn moeder, die een Indonesische was, ging met mij naar vrouwenkamp Aek Pamienke.”

In het vrouwenkamp werd Ed door zijn moeder beschermd. Daar werd zij opgepakt en gemarteld. “Ik was bang dat ik alleen verder moest.”

Zijn oma had de Japanners wijsgemaakt dat Ed jonger was, in de hoop dat hij langer bij hen kon blijven. Maar het duurde niet lang of ook Ed moest naar het mannenkamp. “Dat was werkelijk vreselijk. Geen moederliefde, geen jeugd... alleen maar zwaar werk verrichten.”

We luisteren geboeid naar wat hij daar allemaal heeft meegemaakt.

“We hadden corveediensten, deden zwaar tilwerk en veel meer. Om ons heen heerste malaria, maar er waren geen medicijnen voorhanden. En als er een jongen doodging, bijvoorbeeld door een marteling, dan moesten we hem begraven.”

Er valt een korte stilte.

“Soms glipten we uit het kamp om lombok, tjabé of iets anders te zoeken. We moesten tenslotte toch aan eten zien te komen. In de vrouwenkampen was het wat dat betreft beter verzorgd. Maar mijn moeder was erg vindingrijk, ze gebruikte van alles om mee te koken. Van niets werd toch iets gemaakt.”

Toen de Japanners weggingen was het leed nog niet geleden. Ze kregen Indonesische bewakers. “Ik heb echt vreselijke dingen gezien en meegemaakt. Zo hadden zij bijvoorbeeld speren van bamboe,” herinnert Ed zich. “Het blijft erg lastig om over zulke dingen te praten.”

In 1945 kwamen de Engelsen de mannen bevrijden. Ze werden met vrachtwagens naar het vrouwenkamp vervoerd.

“Al die tijd dat wij gevangen zaten, wisten wij niet dat mijn moeder nog redelijk dicht bij ons was.”

Het gezin was weer compleet.

Met de Johan de Wit voeren zij naar Nederland.

“Een vriend, die ik in het kamp leerde kennen, ging ook aan boord. Maar hij mocht alleen mee als er gewerkt werd voor de kost. Zodoende kwam hij in de keuken terecht,” zegt Ed. “Er waren grote ruimtes met hangmatten, hier sliepen de kinderen. Als het stormde ging het flink tekeer. Dat was niet zo prettig, want ik had last van zeeziekte. Toch was het wel leuk aan boord. Zo werd er bijvoorbeeld ook piano gespeeld. Er was nog redelijk veel te doen en het was gezellig met alle jongens.”

Hier in Nederland was er nog jaren contact met die vriend.

Eds ogen beginnen te stralen. “We gingen samen gekke dingen uithalen, stappen en achter de meisjes aan. Het is heel jammer dat hij niet meer leeft.”

De familie Heijnneman kwam terecht in een pension in Wijk aan Zee. De naam van het pension weet Ed zich niet meer te herinneren. Het is ook al zo lang geleden. Later verhuisden ze naar Enschede. Studeren deed Ed in Haarlem.

“Ik heb nog in een bandje gezeten. We speelden vooral Hawaïaanse muziek en Country & Western. Ik speelde gitaar,” vertelt hij trots.

“Zijn er Indische gewoontes die u heeft doorgegeven aan uw kinderen en kleinkinderen?” vragen wij.

“De liefde voor muziek en respect voor ouderen,” antwoordt hij na lang nadenken.

“Oom en tante zeggen tegen kennissen en lekker koken,” zegt Nancy.

“En de gezelligheid,” helpt Wanda.

Er is ook een boodschap voor de huidige generatie: “Ga niet bij de pakken neerzitten, je hebt immers niet het eeuwige leven. Dus probeer er alles aan te doen om gelukkig te zijn.”

Voor de fotoshoot wordt een batik overhemd tevoorschijn gehaald. Het is een plaatje.

Eds vrouw Nettie is inmiddels ook aanwezig. We genieten met zijn allen van een heerlijke lunch en praten over Indisch eten. Maiskoekjes, lemper, soto, pasteitjes, spekkoek en allerlei andere heerlijkheden worden besproken.

“Dat is nou typisch Indisch,” zegt dochter Nancy lachend.

Evelien Bakker-Van den Brink (1928-2015)

RIAU
Kepulauan
Anambas
KEPULAUAN
BELITUNG
BANGKA
Palembang
Tanjungpinang
Telukbetung
JAKAR
TANJUNGPINANG
Sembawa
BANTEN
JAWA
BARAT
Christmas Island
(Australia)

We stappen de Papendrechtse woning binnen van Evelien Bakker-Van den Brink (1928) en het eerste wat ons opvalt is het schitterende uitzicht over de rivier de Merwede. Ze weet ons precies te vertellen welke boten er zoal langsvaren. Aan de wajangpoppen, de fraaie tafel met Balinees houtsnijwerk en het schilderij met Balinese danseressen is te merken dat Evelina een band heeft met Nederlands-Indië.

Als meisje van twee Nederlandse ouders werd ze in Batum op de wereld gezet.

“Mijn vader Willem v.d. Brink zat bij de Marine. Later is hij vanwege godsdienstwaanzen opgenomen in het gesticht van Sumber Porong. Maar in de jappentijd is hij doodgeschoten, in Lawang. Hij was toen 41 jaar. Via een man die daar werkt kwam mijn broer dit te weten.

Deze man wist ook precies te vertellen waar mijn vader begraven lag. Boven het stuk beton van het graf werd er een gedenkplaat geplaatst. Helaas werd deze later gestolen.”

Haar moeder deed veel aan tuinbouw, want het gezin had een groot stuk land. Terwijl zij de kost verdiende, zaten Evelina en haar twee zusjes in weeshuis Bergzicht in Lawang.

We krijgen een prachtige foto te zien uit die tijd. “Maar mijn broer zat elders,” verduidelijkt ze. “Hij zat in een jongensweeshuis.”

Evelina vertelt dat de directrice geen fijne vrouw was. “Het was zo’n streng mens. Als we van mijn moeder geld kregen of nieuwe kleding, wilde zij het gewoon afpakken van ons en aan andere kinderen geven.”

De meisjes sliepen in grote zalen en hadden totaal geen privacy. Maar deze totok vond daar wel iets op. Ze kocht goela katjang, klom in een boom en peuzelde alles heerlijk op. “Zo kon niemand me zien eten,” lacht ze.

“Tegenwoordig is het weeshuis een gebouw van de pinksterbeweging,” weet Evelina.

Na de oorlog gingen de zusjes terug naar hun moeder in Batum.

“Op een nacht wilden de Jappen ons het huis uit hebben, maar gelukkig kwamen de inlanders voor ons op. Mijn moeder was namelijk erg goed voor de Javaanse vrouwen daar. Zo was er eens een Javaanse vrouw die niks wilde weten van haar eigen kindje. Mijn moeder nam toen de baby aan de borst.” Het wordt al snel duidelijk dat Evelina niet zo’n leuke jeugd had. Rond haar vijftiende werd ze uitgehuwelijkt, op deze manier werden de bezittingen van de familie veiliggesteld. Evelina trouwde met een buitenlandse man en werd zwanger.

Na de oorlog is ze opgepakt door de Indonesiërs. “Een jaar lang heb ik gevangengezeten. Het eten in dat kamp was werkelijk vreselijk. Ik probeerde nog het een en ander te verkopen aan twee wachters, zodat ik geld had voor normaal voedsel voor mij en mijn baby. Maar ja... de wachter die mijn spullen niet kon kopen, heeft me verraden. Drie weken moest ik doorbrengen op een politiebureau. Daar sliep ik op de grond. Mijn zoontje ging naar zijn vader.” Helaas raakte de baby ondervoed en werd hij verwaarloosd.

Evelina was amper twee weken terug bij deze man toen haar zoontje overleed. Ze kreeg ook een tweede zoon van hem, maar het zat niet goed met hun relatie.

“In 1948 stapte ik met mijn zoontje aan boord van de Johan de Witt. Mijn moeder en stiefvader hadden een huis in Alblasterdam en wij konden bij hen terecht. Maar zij hadden inmiddels samen een zoon en voor mijn kindje was er geen plek meer. Daarom is hij via de kinderbescherming bij een andere familie terechtgekomen.”

Het vreselijke lot trof Evelina weer.

Ondanks alles voelt Evelina zich toch meer een Indo dan een Nederlandse. “Het is dat ik hier woon, maar had toch echt liever daar gezeten. Ik spreek zelfs nog Maleis. Toen ik er op vakantie was, stond het jonge hotelpersoneel altijd voor mij klaar. Ze vonden het geweldig dat ik hun taal nog sprak. Ik spreek trouwens ook nog Javaans.”

En deze totok schakelt gelijk over in deze taal.

“Wat mist u het meest van Nederlands-Indië?” vragen wij.

“De gastvrijheid,” antwoordt ze resoluut. “Het leven was er echt heel anders dan hier. Je leefde daar veel makkelijker.”

Voor de jongste Indische jeugd is er nog een boodschap: “Probeer je land op te zoeken waar je roots liggen en ervaar wat je ouders of grootouders hier in Nederland moeten missen.”

Marleen Westerkamp (1933)

RIAU
Kepulauan
Anambas
KERAUHAN
BENGKUNG
BANGKA
Palembang Pangkalpinang
NUSA TENGARA
PAPUA
Tanjungkarang
Telukbetung
JAKARA
RANGKAP
Serang Bandung
BANTEN
JAWA
BARAT
Christmas Island
(Australia)

“ We hadden een groot huis met een garage die was omgebouwd tot schoollokaal. Later werden de buitenste kamers ook klaslokalen. Mijn moeder gaf zelf les, maar er was ook een onderwijzeres in dienst.” In haar kinderjaren werd er veel op straat gespeeld. Tikkertje, voetje van de grond, steppen, steltlopen en bikkelen. Trots laat Marleen een bikkel zien en legt uit hoe dit spelletje gespeeld werd.

“Voor een dubbeltje werden we met een Amco, dat is een driewieler, naar school gebracht. Later gingen we op de fiets. Van twee oude fietsen werd één fiets gemaakt en dan gingen er blokken op de trappers, anders kon ik er niet bij,” lacht ze.

Tijdens de oorlog had Marleen altijd een naamplaatje, een flesje water en een wadjan bij zich. Dat was toen heel gewoon.

“Op een dag gingen de sirenes af en ik was heel erg bang. Zo vlug als ik kon fietste ik naar huis, maar bij onze oprit knalde ik tegen de muur. Het deed erg pijn, maar ja... ik moest gelijk de schuilkelder in.”

Marleens vader was landstormer en werd geïnterneerd door de Japanners. Hij moest aan de Birmaspoorwegen werken.

“Wijzelf zijn het huis uitgezet en moesten daardoor noodgedwongen verhuizen. Mijn oom, die commissaris van de politie was, wist onze papieren te vervalsen. Zo kregen we tijdelijk de Indonesische nationaliteit. Omdat mijn zusje, mijn broer en ik blond waren, werden onze haren donker geverfd.”

Om aan geld te komen werkte Marleens moeder in een gaarkeuken. Zo af en toe nam ze wat eten van daar mee. Haar oudste zus werkte in een lunchroom, dus met regelmatig werd er gebak gegeten. Aan brood viel veel lastiger te komen. “Er kon in die periode wel eten gekocht worden op de pasar, maar dat was een beperkte hoeveelheid per persoon.”

Marleen heeft zelf ook nog geld verdiend, door het breien van truien en slip-overs voor een Duits bedrijf.

Ze waren buitenkampers, maar niet tijdens de Bersiap-periode. Toen verbleven ze met drie gezinnen in een huis. Er werd op de vloer geslapen en er heerste dysenterie.

“Op een avond moest iedereen zich verzamelen bij de poort. Daarna begonnen we te lopen. Langs een kali en richting een brug. Daar stonden vrachtwagens gereed om ons naar het binnenland te vervoeren. Voor onze veiligheid werd beweerd, maar de Engelsen schoten met mortieren

en wij konden die brug niet over. We gingen toen terug,” vertelt Marleen aan een stuk door. “Enige tijd later moest opnieuw iedereen zich verzamelen. Mijn moeder zag dit echter niet zitten en loog dat wij ziek waren. Zo mochten wij blijven. De volgende dag vielen de Engelsen het kamp binnen en er werd flink geschoten”

Iedereen die achtergebleven was werd bevrijd door de Engelsen. En de mensen die wel vervoerd werden naar de bergen? Die zijn allemaal vermoord. Ze werden verbrand!

Ook Marleens vader wist de oorlog te overleven. Verzwakt en met psychische klachten. Hij werd op het laatst erg sadistisch.

In de winter van 1946 ging het gezin met het vrachtschip de Bloemfontein naar Nederland. Alle vrouwen lagen apart in drie kooien boven elkaar. Het gezin werd naar een internaat met grote slaapzalen gebracht. Dat was in Haarlem. De volgende dag gingen ze naar Wassenaar, waar de zus van Marleens moeder woonde.

“Mijn vader kreeg werk aangeboden als schrijver bij het Ministerie van Oorlog. Op een gegeven moment is hij door het Ministerie van Verkeer, Energie en Mijnwezen doorgestuurd naar Indonesië. Dat was in juli 1948. Mijn moeder ging hem in januari 1949 achterna en wij, de vier jongste kinderen, in juli van dat jaar.”

De situatie was nog verre van ideaal.

“Er werden regelmatig huizen binnengevallen, mijn moeder had daarom altijd een klewang naast haar liggen. Dat is een aan een kant geslepen zwaard in de stijl van een machete, legt Marleen uit. “Je leefde daar gewoon niet meer veilig. Mijn vader werd ook bedreigd, daarom gingen wij terug naar Nederland.”